

QUY HOẠCH LÀ THẾ ĐÓ!

QUY HOẠCH ĐÔ THỊ Ở NƯỚC TA VẪN CHỈ LÀ NHỮNG BẢN VẼ VÔ HỒN. CHƯA NÓI ĐẾN MỘT CHẤT LƯỢNG SỐNG TỐT HƠN, QUY HOẠCH THẬM CHỈ CÒN KHÔNG CÓ VAI TRÒ GÌ TRONG VIỆC GIÚP NGƯỜI DÂN TRÁNH ĐƯỢC NHỮNG RỦI RO HÀNG NGÀY VẪN XẢY RA NHƯ CƠM BỮA: DÂY ĐIỆN THOẠI THÀNH THÒNG LỌNG GÂY CHẾT CHO NGƯỜI ĐI ĐƯỜNG, XE MÁY THỤT HỔ GA...

Rất khó trả lời chính xác câu hỏi: Quy hoạch là gì? Theo một số người: “quy hoạch đô thị là làm sao để đường dây cao thế không bị sét đánh”.

Có lẽ quy hoạch đô thị, trong vụ tai nạn này, phải là “làm sao cho dây điện đứt nhưng không chết người vì có hành lang bảo vệ hoặc được chôn ngầm” (hạ tầng kỹ thuật và quản lý đất đai), là “làm sao đường không ngập lụt” (thoát nước đô thị), là “làm sao lái xe buýt dừng xe khi người dân kêu cứu” (quy hoạch và quản lý giao thông công cộng), là “các cơ quan hữu quan đứng ra nhận trách nhiệm và xin lỗi gia đình nạn nhân cũng như đồng bào” (quản lý đô thị) và quan trọng hơn, là “làm sao sự cố sẽ được đem ngay vào giáo trình ngành điện, ngành quy hoạch và quản lý đô thị dạy cho sinh viên, cũng như tai nạn sẽ là bài học đầu tiên và cuối cùng” (giáo dục – đào tạo về quy hoạch đô thị).

Trên website của Hội quy hoạch Mĩ (planning.org) tóm tắt ngắn gọn: “Quy hoạch là gì? Quy hoạch, cũng gọi là quy hoạch đô thị hay quy hoạch thành

phố và vùng, là một lĩnh vực chuyên môn luôn biến đổi và có tính mục đích nhằm nâng cao chất lượng sống và hạnh phúc của con người và các cộng đồng bằng việc tạo ra không gian sống thuận tiện, bình đẳng, tốt cho sức khỏe, hiệu quả và hấp dẫn cho các thế hệ hôm nay và mai sau; Quy hoạch là công cụ giúp các nhà lãnh đạo trong xã hội, các doanh nhân và công dân đóng một vai trò quan trọng trong việc nâng cao chất lượng sống của con người; Quy hoạch tốt giúp tạo ra những cộng đồng vĩ đại trong đó mọi người có nhiều lựa chọn tốt về cách và nơi mà họ muốn sống; Quy hoạch giúp các thành viên của mỗi cộng đồng tham gia vào việc định hướng phát triển của cộng đồng đó và giúp họ tìm thấy một sự cân bằng giữa sự phát triển (đô thị) với việc cung cấp các dịch vụ cơ bản, bảo vệ môi trường và những biến đổi trong khoa học và công nghệ”.

Ở Việt Nam, Bộ Xây dựng, cơ quan quản lý và (nhiều khi) thực hiện quy hoạch (quy hoạch theo nghĩa chúng ta hiểu là để xây dựng đô thị) thì định nghĩa: Quy hoạch xây dựng (thêm chữ “xây dựng”

để phân biệt với “quy hoạch phát triển kinh tế xã hội”): là việc tổ chức hoặc định hướng tổ chức không gian vùng, không gian đô thị và điểm dân cư, hệ thống công trình hạ tầng kỹ thuật, hạ tầng xã hội, tạo lập môi trường sống thích hợp cho người dân sống tại các vùng lãnh thổ đó, đảm bảo kết hợp hài hòa giữa lợi ích quốc gia và lợi ích cộng đồng, đáp ứng được các mục tiêu phát triển kinh tế - xã hội, quốc phòng, an ninh và bảo vệ môi trường. (Quy chuẩn xây dựng Việt Nam, phần về Quy hoạch Xây dựng do Bộ Xây dựng ban hành).

Định nghĩa của Bộ Xây dựng thể hiện quan điểm, quy hoạch đô thị là công tác bố trí, sắp xếp các yếu tố không gian khác nhau trên mặt bằng lãnh thổ và sản phẩm của quy hoạch là các bản vẽ. Cách hiểu này, theo giáo sư Trương Quang Thao trong cuốn “Đô thị học” (NXB Xây dựng, 2003) được “di truyền” từ cách hiểu của các nhà quy hoạch đô thị Xô Viết. Trong thời kỳ Xô Viết, nền kinh tế Liên Xô được kế hoạch hóa cao độ và phát triển theo một hệ thống tầng bậc mang tính hành chính. Nhà quản lý Liên Xô phân biệt planirovanye tức là “kế hoạch” (Bộ Kế hoạch và Đầu tư Vn có tên tiếng Anh là Ministry of Planning and Investment), hoạch định chỉ tiêu kinh tế xã hội, với planirovka, tức “quy hoạch”, là bố trí, sắp xếp trên mặt bằng lãnh thổ. Tuy nhiên sau khi Liên Xô sụp đổ và nước Nga chuyển sang cơ chế thị trường thì các yếu tố “kế hoạch” của xây dựng và cải tạo đô thị được trả lại cho quy hoạch. Do vậy công tác quy hoạch đô thị được gọi bằng thuật ngữ gradostroitelnoye planirovanie (urban planning), còn planirovka được sử dụng với nghĩa hẹp hơn là quy hoạch vật thể (Physical planning).

Trong quá khứ, quy hoạch đô thị ở phương Tây, mang nặng tính thiết kế xây dựng, tương tự như khái niệm này ở Việt Nam hiện nay và có mối quan hệ gắn gũi với lĩnh vực kiến trúc. Tuy nhiên, đến khoảng những năm 1960, cùng với sự phát triển của các lĩnh vực quản lý, nghiên cứu chính sách cũng như đòi hỏi ngày càng phức tạp và đa dạng của phát triển đô thị khiến cho ngành quy hoạch tách rời kiến trúc và tiến lại gần khoa học xã hội (đặc biệt là địa lý và kinh tế, xã hội học và chính trị học). Thực tế là đô thị đã trở thành một thực thể phức tạp và quy hoạch cần một tư duy rộng bao trùm nhiều lĩnh vực: kinh tế, giao thông, xã hội học, môi trường... thay vì những kiến thức thiên về thẩm mỹ và kỹ thuật xây dựng. Quy hoạch trở thành một ngành khoa học về quyết định chính sách (decision-making) liên quan đến đô thị. Thay vì đưa ra sản phẩm là những bản thiết kế cụ thể và chi tiết, sản phẩm của quy hoạch đô thị là những bản đồ định hướng và những kèm theo đó là những chính sách nhằm đạt tới một mục tiêu phát triển hoặc một chất lượng sống nhất định trong đô thị. Còn

với phương pháp mà chúng ta đang thực hiện thì kết quả chỉ là tình trạng quy hoạch “treo” (vì không xài được), là “quy hoạch chung thì quá chi tiết còn quy hoạch chi tiết thì quá chung chung” (Ông Hoàng Văn Nghiên).

Ai cũng gọi quy hoạch là một ngành khoa học dự báo, hoạch định phát triển trong tương lai thế nhưng các trường quy hoạch chủ yếu dạy sinh viên làm các đồ án thiết kế với đề bài có sẵn. Trong khi đó, để thực sự dự báo, sinh viên cần học về toán thống kê, kinh tế học, dân số học, tương lai học, xã hội học và một số lĩnh vực nóng như vấn đề giá dầu mỏ (tài nguyên này đang cạn kiệt, 50 năm nữa liệu con người có còn dùng động cơ đốt trong). Hãy thử ngẫm xem xã hội Việt Nam đã thay đổi cơ bản như thế nào trong 25 năm vừa qua để mà suy nghĩ xem liệu 25 năm tới điều gì sẽ xảy ra. Những bản quy hoạch, buồn cười thay, hoàn toàn dựa trên hiểu biết và khát vọng của chúng ta về ngày hôm nay.

Một vấn đề bị đát nửa là Việt Nam vẫn chưa có quy hoạch giao thông theo đúng nghĩa của nó: dự báo lưu lượng giao thông, từ đó đưa ra quy mô hệ thống giao thông phù hợp. Sự việc nghiêm trọng này hoàn toàn do lỗi của nhà nước vốn không tiến hành những thống kê cần thiết để dựa trên đó làm quy hoạch giao thông. Cũng nói thêm là Việt Nam chưa có trường nào dạy về quy hoạch giao thông cả mà chỉ có các chương trình dạy về kỹ thuật xây cầu và đường. Đây là một nguyên nhân cơ bản, cùng với việc thiếu một hệ thống giao thông công cộng tốt và không kết hợp quy hoạch giao thông trong sử dụng đất, dẫn đến tình trạng tệ hại hiện nay.

Hiện nay ở nước ta, đô thị phát triển tràn lan không kiểm soát (kém hiệu quả về hạ tầng kỹ thuật và xã hội), đất nông nghiệp liên tục bị chuyển đổi thành đất nông nghiệp nhằm mục đích chiếm dụng đất trong khi chủ đầu tư không có năng lực tài chính để thực hiện dự án. Hiện tượng này là nguồn gốc của bất ổn xã hội và đẩy giá lương thực lên cao trong khi bản cùng hóa người nông dân.

Bất chấp những thay đổi trong nền quy hoạch phương Tây và cả tại Nga, quy hoạch Việt Nam vẫn đi theo phương pháp lỗi thời. Các bản quy hoạch đô thị là những bản vẽ tương đối cụ thể với ít nghiên cứu về hiện trạng và

hạn chế về khả năng dự báo tương lai. Ngoài ra phương pháp quy hoạch hiện nay tách rời các lĩnh vực chuyên môn vốn gắn kết với nhau như quy hoạch giao thông và quy hoạch sử dụng đất là một hiện tượng điển hình. Chưa kể việc quản lý quy hoạch yếu kém và không minh bạch. Những hạn chế này dẫn đến việc các bản quy hoạch thường xa rời thực tế, mang nặng tính hình thức và do đó, luôn bị thay đổi và không giúp giải quyết các vấn nạn đô thị hiện tại.

>> ĐỔ DŨNG